

Унгарска клавирна музика от XX век

Маргарита Илиева

Били ли сте в катедралата Свети Матияш в Будапеща? Извисяващата се над целия град, с цветния покрив и бели готически кули? А влизали ли сте вътре, качвали ли сте се под покрива, за да разгледате отблизо пъстрите стенописи? Както във всяка готическа катедрала, постоянно очаквате отнякъде да се появи причудлив и страшен демон, а тук срещате само красота. Сещате се – частично разрушена е и построена наново през 19 век. Учудвате се колко органично „унгарска“ изглежда и се замисляте за това кои са символите на унгарската култура, които ви идват наум на първи прочит. Прочутият огнен темперамент, чардашът, Унгарските рапсодии на Лист... Странно, тук те не са така осезаеми... А може би клавирната музика на Кодай, Барток и Лигети, опираща се на някои от най-древните, неотменно присъстващи, но ненабиващи се на очи пластове в душевността на един народ ще резонира по-добре? Да, предчувствието ви не ви лъже, това е точната музика в този момент – миниатюри, разказващи цялата история, сякаш от самото начало на Сътворението...

Такова бе усещането и в залата на концерта с унгарска клавирна музика на проф. Александър Василенко. Тежки и многозначни бяха словата на древната речитативна мелодия в началото на откриващата Медитация на З. Кодай. Сбрали мрака на пророчества от отминали векове те секнаха, заменени от песен земна и жива. И тук като в катедралата, само заела черти от френската готика, мотивът на Кл. Дебюси бе сменен и носеше различен, унгарски аромат. Под пръстите на проф. Василенко изблигнаха цветове и потоци, импресионистичен ликуващ звън замени дълбоките и замислени октави от началото. Финалът омиротвори минало и настояще и подготви Седемте Ескиза на Б. Барток. В анотацията си Ал. Василенко сподели, че за програмата на концерта случайно е подбрал пиеси от Кодай и Барток, написани в един времеви период. Преходът бе толкова естествен, че почти неусетно пред очите ни забързано се появиха деликатната и капризна девойка и криещата изненади градинска люлка, които ярко контрастираха с последващите две части без заглавие. С двата румънски танца Б. Барток като че ли се опита да възвърне хумористичния поглед към битието, но

абстрактната последна пиеса остави историята с по-скоро въпросителен и очакващ отворен финал. Трите унгарски народни песни от Чик, обаче се превърнаха в един от най-съкровениите моменти в концерта. Скъпата им дължина от малко повече от три минути не попречи на изпълнителя да разгърне емоционално фантазията и звуковото си майсторство. Затварям очи и се връщам мислено отново в Свети Матияш. Ето ги миниатюрните цветя, листенца, филизи и пъстри фрески, виещи се по стените и прерисувани от запазените изображения от 13 век! Същото внимание към детайла и тънкия, пестелив, но остър шрих, както и в тези песни. А изпълнението – чухме избликващи възгласи и носталгични сподавени въздишки, проследихме пробягващите несмели стъпки и погледи и ни завладя танцовата радост.

Но когато си говорим за танц, веднага пред очите ми оживяват фуриозните сватбени танци, част от следващия номер в програмата, а именно Петте пиеси за 4 ръце от Д. Лигети. Тях Александър Василенко изпълни съвместно с прекрасната млада пианистка Виктория Василенко. Откриващата пиеса Марш двамата пианисти представиха ярко и хумористично и направиха страхотен контраст с изплъзващия се витиевато, притаен полифоничен етюд.

Достигахме и до едни от фаворитите ми в този концерт, а именно Трите сватбени танца и Сонатината. Темпата на бравурните части бяха шеметни, релефността на звука в мелодичните и хорални части – спиращи дъха с красота. Абстрактност, игра и пиршество имаше в тези пиеси, точно както и в светлината проникваща през лъчистите готически витражи в катедралата.

Ала време е вече да коленичим на цветния мозаечен под и да вдигнем взор към окъпания в злато олтар и извисяващите се каменни колони и кули. Математика е в основата на тези зашеметяващи конструкции и отново математика бихме могли да кажем, че е в основата и на кулминационното произведение на вечерта – Musica ricercata на Дьорд Лигети. Разрушената и наново въздигната архитектурна постройка и изчистената до минимум и преоткрита музикална конструкция. Колко отстранено научно звучи и колко лаконична изглежда идеята на създаване - прибавяне по един тон в строежа на всяка следваща част, а колко

въздействена и богата на смисъл, история и емоция музика прозвуча в залата на НМА! Натрапчивите ритмични повторения на отделни интервалови формули, остинатните модели, блоковите хармонични конструкции и линеарните безкрайни хроматизми, всичко носеше неотменим и съдбовен смисъл в изпълнението на Александър Василенко. Имаше и надежда и радост, но раздиращи бяха ударите, кълтящи в безмълвието си – паузите и покрусата и тишина надвиснаха след последната разтърсваща част в памет на Фрескобалди. Тук отново си пролича изключителната драматургия в подредбата и избора на програма на проф. Василенко.

За финал на това унгарско пътуване той бе избрал леко носталгичния, красив и късноромантичен Валс за 4 ръце от Е. фон Дохнани. Сякаш, за да ни успокоят и разтушат, двамата с Виктория Василенко ни поканиха на танц, пред погледа ни ярко лумнаха пищните полилеи, а зад спускащите се завеси прошумолиха и се разтвориха в ефира копринените нишки на историята.